Грищенко Яна Сергіївна
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

Макрофразування в лінгвістиці тексту
(*на прикладі англійських віршованих творів*)

Аннотация. Статья посвящена проблеме интерпретации стихотворных текстов. В статье рассматриваются герменевтическое содержание понятия фразировки, образная структура стихотворного произведения, макрофразировка как единство внешнего и внутреннего построения стихотворного произведения. Материал исследования составляют стихотворения английских поэтов.

Ключевые слова: интерпретация, фразировка, образная структура, макрофразировка.

Одним з найважливіших напрямів лінгвістики тексту при аналізі літературного твору є структурна лінгвістика – сукупність поглядів на мову та методів її дослідження, в основі котрих лежить розуміння мови як знакової системи з чітко виділеними структурними елементами та прагненням до чіткого формального опису мови [1, с. 496]. У межах структурної лінгвістики можливе використання різних засобів інтерпретації віршованого твору для виявлення його глибинної та поверхневої структур. Метою статті є огляд прийомів інтерпретації віршованого твору.

Слід зазначити, що вірш є найважливішою композиційною одиницею, яка володіє узуальною та оказіональною семантикою, і має змогу “розрізати” на частини одиниці нижчих рівнів: границя віршу нерідко проходить усередині речення, словосполучення, слова, морфеми (а іноді усередині такту або складу), і в цих випадках не можна казати, що вірш з них “складається”. Перенос слова, морфеми або навіть складу з одного вірша в інший – є лише модулятором ритму, у формуванні якого беруть участь звукові, інтонаційні, синтаксичні й лексикосемантичні мовні засоби [1, с. 416]. Таким чином,

наявним є залучення голосу у процес когнітивного дослідження версифікаційного тексту, що потребує звернення до поняття фразування тексту.

Старогрецьке поняття фразису "охоплювало і мову у загальному значенні, і побудову мови, й особистості її екстеріоризації, дикцію" [2, с. 72]. Термін "фраза", що являє собою закінчений зворот мовлення, речення [3, с. 700], є основною одиницею мовлення, що виражає закінчену думку, змістовою єдністю, цілісність котрої створюється за допомогою інтонаційних засобів, а також певною синтаксичною структурою [1, с. 558]. Поняття фразування визначається, також, як застосування надсегментних фонетичних засобів (паузація, темп) для виразного читання [4, с. 504]. Схоже визначення фразування надають О.В. Александрова та Т.Н. Шишкіна: "Фразування – використання мовцем надсегментних фонетичних засобів; розміщення пауз у потоці мовлення, що обирається мовцем" [5, с. 21].

Таким чином, поступово здійснюється звуження значення поняття фразування. Зосередимо увагу на герменевтичному змісті поняття, необхідному для відновлення повноти розуміння тексту.

Наприклад, у віршованому творі Томаса Мура "*A reflection at sea*" авторський розподіл на рядки співпадає з риторичним розподілом при читанні:

"See how, beneath the moonbeam's smile,
You little billow heaves its breast,
And foams and sparkles for awhile, –
Then murmuring subsides to rest.

Thus man, the sport of bliss and care,
Rises on time's eventful sea;
And, having swelled a moment there,
Thus melts into eternity." [6 , с. 138]

Вірш поділений на дві строфи, де перша строфа практично повністю присвячена морю (окрім порівняння хвилі, що здіймається, з грудьми людини),

а друга – людині. Загальна думка даного віршу представлена лексемами billow, man, eternity. У даному вірші людське „вічне” життя (покоління за поколінням) автор асоціює з вічністю чергування хвиль у морі. Можна навіть казати про концепт вічності, що ще раз підкреслений у вірші знаком оклику.

Художній твір як конкретна форма буття художньої літератури має системний характер. Значною мірою ідейно-естетичну системність визначає образна структура твору, відношення взаємозв'язку та взаємодії між різними типами образів [7].

Образна структура літературного твору складається з певних словесних образів (найчастіше тропів та різноманітних синтаксичних фігур) та більших смислових одиниць твору, поетичних образів [8, с. 178], до яких відносять зображених у творі людей, тварин тощо (образи-персонажі, оповідачі, розповідачі), їхнє природне (образи-пейзажі) та речове (образи-інтер'єри) оточення.

За масштабами і місцем у творі як ідейно-естетичній (художній) системі розрізняють три типи поетичних образів: 1) мікрообраз – це найменша елементарна художня величина як вихідна одиниця виміру образного художнього мислення, в якій художньо зображено маленьку частинку буття. Він може виражатися й одним словом-реченням або реченням, абзацом, а то й надфразовою єдністю; 2) макрообраз, що становить ієрархічно вищу цілісну словесно-художню величину, у структуру якої можуть входити тісно пов'язані між собою однорідні мікрообрази; 3) мегаобраз – це система наявних в одному художньому творі макрообразів (із їхніми складовими компонентами – мікрообразами) та окремих мікрообразів, які виступають як окремі художні деталі і мають власні функції у творі [7].

Наприклад, у віршованому творі Вільяма Вордсворта “*Цигани*” наявні усі три типии поетичних образів:

“Yet are they here the same unbroken knot
Of human Beings, in the self-same spot!
Men, women, children, yea the frame

Of the whole spectacle the same!
Only their fire seems bolder, yielding light,
Now deep and red, the colouring of night;
That on their Gipsy-faces falls,
Their bed of straw and blanket-walls.
Twelve hours, twelve bounteous hours are gone, while I
Have been a traveller under open sky,
Much witnessing of change and cheer,
Yet as I left I find them here!
The weary Sun betook himself to rest; –
Then issued Vesper from the fulgent west,
Outshining like a visible God
The glorious path in which he trod.
And now, ascending, after one dark hour
And one night's diminution of her power,
Behold the mighty Moon! this way
She looks as if at them – but they
Regard not her: – oh better wrong and strife
(By nature transient) than this torpid life;
Life which the very stars reprove
As on their silent tasks they move!
Yet, witness all that stirs in heaven or earth!
In scorn I speak not; – they are what their birth
And breeding suffer them to be;
Wild outcasts of society!" [9, с. 245].

Мегаобразом у цьому вірші є самі цигани, макрообразами – чоловіки, жінки та діти циган, а мікрообразами – деталі опису самих циган та їхнього способу життя. Але такий чіткий розподіл на образи не є остаточним і не носить загального характеру, що може бути застосований до будь якого віршованого твору.

Подібно до розподілу поетичних образів на макро- та мікро- образи, можливе виділення та вивчення особливостей макрофразування віршу. Поняття макрофразування значно ширше ніж просто поняття фразування версифікаційного тексту, воно включає в себе як поверхневу, так і глибинну структури.

Наприклад, вірш Роберта Браунінга *“Home-thoughts, from abroad”* складається з двох строф, і кожна має свій номер:

I

“Oh, to be in England
Now that April's there,
And whoever wakes in England
Sees, some morning, unaware,
That the lowest boughs and the brush-wood sheaf
Round the elm-tree bole are in tiny leaf,
While the chaffinch sings on the orchard bough
In England – now!

II

And after April, when May follows,
And the whitethroat builds, and all the swallows!
Hark, where my blossomed pear-tree in the hedge
Leans to the field and scatters on the clover
Blossoms and dewdrops – at the bent spray's edge –
That's the wise thrush; he sings each song twice over,
Lest you should think he never could recapture
The first fine careless rapture!
And though the fields look rough with hoary dew,
All will be gay when noontide wakes anew
The buttercups, the little children's dower –
Far brighter than this gaudy melon-flower!” [10, c. 420]

У тексті віршу чотири експресивні речення, що вказує на піднесений дух твору. Перша строфа написана у теперішньому часі, а у другій з'являється поступовий перехід від теперішнього до майбутнього часу, так показане поступове пробудження Англії навесні. У тексті віршу з'являються лише два місяці весни, але завдяки плавному переходу у останніх чотирьох рядках від вживання теперішнього часу до майбутнього, а потім, до повної відсутності дієслова, яке заміняє тире, з'являється можливість помітити наступні літні місяці, вони ще не наступили, але вже передбачається їх поява. Перша та друга строфи пов'язані між собою союзом *"and"*, що підкреслює плавність переходу від одного місяця до іншого.

Глибинний зміст віршу цілком пов'язаний з поверхневою структурою і виражений через певні стилістичні фігури та тропи. У зазначеному вище вірші наявні такі тропи: метафора (*hoary dew; wise thrush; …when noontide wakes anew the buttercups…*), епітет (*lowest, tiny, careless, little, fine, gaudy*), порівняння (*fields look rough*), анафора (*"And after April, when May follows,// And the whitethroat builds, and all the swallows!" [10, c. 420])*, еліпсис (*"The buttercups, the little children's dower –// Far brighter than this gaudy melon-flower!"[10, c. 420])*, через які проявляють себе особливості психології та естетики мислення автора твору.

Отже, зовнішня (поверхнева) сторона віршованого твору представлена структурними та граматичними особливостями, а внутрішня (глибинна) – риторичними, естетичними та психологічними особливостями. Фразування віршованого твору є завжди індивідуальним, оскільки сприйняття тексту здійснюється читачами з різним рівнем знань, досвіду та різними психологічними особливостями, тому сприйняття тексту з метою його інтерпретації потребує активізації усіх цих індивідуальних особливостей та суцільної концентрації уваги на тексті. Особливості макрофразування віршованого твору обумовлені різноманітністю співвідношень зовнішньої та внутрішньої форм твору – його композиції та архітектоніки.

Перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення особливостей макрофразування віршованих творів шляхом компаративного аналізу англомовної поезії різних епох та країн.

Література:

1. Лингвистический энциклопедический словарь / В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685с.
2. Неборсіна Н.П. Герменевтика мовлення: фразування як когнітивно-поетична категорія / Н.П. Неборсіна // Вісник Київського національного університету мені Тараса Шевченка. Іноземна філологія, 2004. – № 37-38. — С. 71-74
3. Словарь иностранных слов / И.В. Лёхин, Ф.Н. Петров. – М.: Изд-во иностранных и национальных словарей, 1949. – 805с.
4. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 608с.
5. Александрова О.В., Шишкина Т.Н. Фразировка как синтактико-стилистическая проблема О.В. Александрова, Т.Н. Шишкина // Вопросы языкознания, 1982. – №1. — С. 21-27
6. Поэзия английского романтизма XIX века. / Пер. с англ. И.З. Фрадкина. – СПб.: АНИМА, 2004. – 320с.
7. Іванишин В. Пізнання літературного твору / В. Іванишин. – Дрогобич: "ВІДРОДЖЕННЯ", 2003.
8. Квятковский А.П. Поэтический словарь / А.П. Квятковский. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 376с.
9. Поэзия английского романтизма XIX века. – М.: Изд-во «Художественная литература», 1975. – 670с.
10. Английская поэзия в русских переводах (XIV – XIX века). / Сост. М.П. Алексеев, В.В. Захаров, Б.Б. Томашевский. – М.: Прогресс,1981. – 684с.